

Het Effect van Voorlezen op Gedragsproblemen bij kinderen van 3 tot en met 8 jaar.

En het mediërende effect van de ouder-kind relatie.

Masterthesis

Jamilla van der Helm
(3497550)

Universiteit Utrecht
Ontwikkelingspsychologie
7 juni 2014

Begeleider: Dr. M.A.J. Raaijmakers
Tweede beoordelaar: Dr. A. Oosterwegel

Samenvatting

Achtergrond – Het is algemeen bekend dat voorlezen een positieve invloed heeft op de taalontwikkeling van kinderen. Daarnaast lijkt voorlezen een positieve werking te hebben op de relatie tussen ouder en kind, welke mogelijk een beschermende factor is voor het ontwikkelen van gedragsproblemen. Het hoofddoel van deze studie was het effect onderzoeken van voorlezen op (het verminderen van) gedragsproblemen. Hierbij werd er specifiek gekeken of de ouder-kind relatie een mediërend effect heeft op de relatie tussen het effect van voorlezen op de afname van probleemgedrag bij kinderen. **Methode** – Aan dit onderzoek deden 112 kinderen ($M_{leeftijd} = 4.87$, $SD = 1.53$) en hun ouders mee. De participanten zijn willekeurig toegewezen aan de interventieconditie ($N = 64$) of aan de controleconditie ($N = 48$). De ouders in de interventieconditie hebben gedurende vier weken, vier dagen per week 10 minuten extra aan hun kinderen voorgelezen. **Resultaten** – Uit de resultaten kwam naar voren dat voorlezen geen positief effect heeft op de ouder-kind relatie. Daarnaast bleek uit dit onderzoek dat voorlezen niet leidt tot een afname van gedragsproblemen. Wel komt er naar voren dat de manier van voorlezen, in dit geval de mate van interactief voorlezen, een voorspeller is voor de afname van gedragsproblemen tussen voor- en nameting. **Conclusie** – Wanneer ouders gedurende vier weken, vier dagen per week 10 minuten extra voorlezen, lijkt voorlezen geen effect te hebben op de vermindering van probleemgedrag, bij een participantengroep die al gewend is veel voor te lezen. Echter de resultaten lijken aan te tonen dat voorlezen wel effect kan hebben als er interactief wordt voorgelezen.

Trefwoorden: voorlezen, gedragsproblemen, ouder-kind relatie, interactief voorlezen.

Abstract

Background - An extensive literature suggests that shared reading is beneficial to stimulate the language development in children. Besides that, a recent study shows that shared reading is also effective in stimulating the parent-child relationship, which may be a protective factor in developing behavior problems in children. The aim of this study was to investigate the effect of shared reading on parent-child relationship and problem behavior. More specifically, we examined whether the parent-child relationship mediated the effect of shared reading on the reduction of problem behavior. **Method** - In this study, 112 children ($M_{age} = 4.87$, $SD = 1.53$) participated with their mother or father. Participants were randomly assigned to one of two conditions, the intervention condition ($N = 64$) or the control condition ($N = 48$). Parents in the intervention condition were asked to read their children 4 times (extra) a week, during 4

weeks. **Results** – The results indicate, contrary to our expectations, that there was no significant effect of shared reading on parent-child relationship. The results also show that shared reading did not decrease problem behavior. An important finding of this study is that the level of interactive reading did predict the decrease in the level of conduct problems.

Conclusion – When parents participate in extra shared reading during four weeks, four days a week, the extra reading doesn't seem to have any effects on the decrease of problem behavior, for participants who are already used to reading a lot together. Shared reading could possibly be effective in reducing problem behavior when parents participate in interactive reading.

Keywords: Shared reading, parent-child relationship, behavior problems, interactive reading.

Inleiding

Het jaar 2013 is door de Leescoalitie uitgeroepen tot “Het Jaar van het Voorlezen” (De Leescoalitie, 2013). Deze voorleescampagne is een initiatief van een aantal samenwerkende organisaties op het gebied van leesbevordering en had als doel om zoveel mogelijk mensen aan te zetten tot (voor)lezen (De Leescoalitie, 2013). In de westerse samenleving wordt voorlezen namelijk beschouwd als de belangrijkste activiteit voor het bevorderen van taal en cognitieve ontwikkeling (Duursma, 2011). De positieve effecten van voorlezen op taalgebied worden ook bevestigd in de literatuur. Uit een meta-analyse van Bus e.a. (1994) komt bijvoorbeeld naar voren dat voorlezen door ouders aan kinderen in de voorschoolse leeftijd positief samenhangt met schoolprestaties op het terrein van taal, ontluikende geletterdheid en leesvaardigheid (Bus, IJzendoorn, Pellegrini & Terpstra, 1994). Verhalen en boeken bevatten vaak veel complexere woorden dan gesproken taal (Sénéchal, LeFevre & Hudson, 1994). Door de interactie met een volwassene leert een kind de betekenis van veel nieuwe woorden. Dit heeft een positief effect op de woordenschat van een kind (Whitehurst, 1994; Whitehurst e.a., 1988; Ninio, 1983). Er zijn nauwelijks onderzoeken met negatieve effecten gevonden (Bus e.a., 1994). Het onder de aandacht brengen van het belang van voorlezen in de kindertijd lijkt dus waardevol, omdat voorlezen diverse positieve effecten met zich meebrengt (Mathijssen, Bus, Korsten, Verboord, de Voogd, & Vaessens, 2006).

Voorlezen wordt getypeerd als een interactieve activiteit waarbij er niet alleen aandacht is voor het letterlijk voorlezen van het verhaal, maar waarbij ouders hun kinderen ook kunnen stimuleren om vragen te stellen en woorden te herhalen wat voor het vergroten van de woordenschat zorgt (Bus & IJzendoorn, 1992; Fletcher & Reese, 2005). Deze manier van voorlezen wordt interactief voorlezen genoemd. Ouders geven samen met het kind interpretaties aan gebeurtenissen, ze lokken opmerkingen uit waarin kinderen hun inzichten kunnen vertellen, en reageren daar weer op (Eibers, 1991; Pellegrini, Brody & Sigel, 1985 in Bus & IJzendoorn, 1992). Er wordt ook wel gesteld dat de emotionele kwaliteit van de interacties en de discussies rond het voorlezen in principe nog belangrijker zijn dan het voorlezen zelf (Bus, 2003 in Duursma, 2011). Met name wanneer ouders tijdens het voorlezen hun kind begeleiden, door bijvoorbeeld vragen te stellen bij plaatjes, kunnen kinderen enthousiast gemaakt worden over (voor)lezen (Bus, 2003 in Duursma, 2011).

Dat voorlezen wordt getypeerd als een interactieve activiteit tussen ouder en kind sluit aan bij een recente onderzoeksbevinding van Lam, Chow-Yeung, Wong, Lau & Tse (2013). Dit onderzoek heeft aangetoond dat voorlezen ook andere positieve effecten heeft dan het verbeteren van taalontwikkeling van kinderen. Het voorlezen van kinderen bleek namelijk een

positief effect te hebben op de ouder-kind relatie. Ouders in de interventiegroep hadden een significant hogere score op de schaal “ouder-kind relatie” dan ouders in de controlegroep, die niet hebben voorgelezen aan hun kinderen (Lam, Chow-Yeung, Wong, Lau & Tse, 2013). Dit positieve effect van voorlezen op de relatie tussen ouder en kind bleek zelfs de belangrijkste mediator van het effect van voorlezen op woordherkenning en leesvaardigheid (Lam e.a., 2013). Ondanks de grote hoeveelheid onderzoeken naar de effecten van voorlezen in het verleden, werd dit positieve effect van voorlezen op ouder-kind relatie niet eerder onderzocht. Echter, organisaties in het werkveld zoals Stichting Lezen, erkennen ook dat voorlezen aan kinderen, met name op een interactieve wijze, de relatie tussen ouder en kind stimuleert (Duursma, 2011). Zij stellen dat dat misschien nog wel belangrijker is dan het bevorderen van bepaalde taal-of geletterdheidvaardigheden (Duursma, 2011).

De reden dat het positieve effect van voorlezen op de ouder-kind relatie als belangrijk wordt gezien, heeft mogelijk te maken met de positieve effecten van een goede ouder-kind relatie op de ontwikkeling van een kind. Een goede ouder-kind relatie beschermt onder andere tegen de ontwikkeling van gedragsproblemen bij kinderen (Patrick, Snyder, Schrepferman & Snyder, 2005). Deze bevindingen zijn erg waardevol voor de dagelijkse praktijk, aangezien gedragsproblemen bij kinderen veel voorkomende en hardnekkige problemen zijn (Roskam, Meunier & Stievenart, 2011). Onderzoek van Patrick e.a. (2005) laat zien dat de ouder-kind relatie op 4-jarige leeftijd een voorspeller is van het gedrag van een kind op 9-jarige leeftijd. Zij concluderen dat een hoge mate van warmte, communicatie en betrokkenheid samenhangt met minder gedragsproblemen op 9-jarige leeftijd (Patrick, Snyder, Schrepferman & Snyder, 2005). Er wordt gesteld dat een goede ouder-kind relatie een beschermende factor is voor het ontwikkelen van latere gedragsproblemen, zoals spijbelen, drugsgebruik en delinquentie. Een goede ouder-kind relatie kan worden gestimuleerd door het tonen van interesse, het betrokken zijn bij je kind en het praten en luisteren naar je kind (Patrick, Snyder, Schrepferman & Snyder, 2005).

Ook in de klinische dagelijkse praktijk wordt vaak de nadruk gelegd op het versterken van de ouder-kind relatie om een gezonde ontwikkeling van het kind te bevorderen (Aced-Molina, 2012). Incredible Years is een voorbeeld van een effectieve oudercursus die gericht is op het aanpakken van gedragsproblemen bij kinderen (Webster-Stratton, 2001). Volgens de theorie van Incredible Years is een goede ouder-kind relatie één van de basisvoorwaarden voor het verminderen van gedragsproblemen (Webster-Stratton, 2001). Zij proberen deze band tussen ouder en kind te versterken door middel van spel tussen ouder en kind en het vermeerderen van positieve ouder-kind interacties (Webster-Stratton, 2001). Spel tussen

ouder en kind draagt bij aan het cognitieve, fysieke en sociaal-emotionele welzijn van kinderen (Ginsburg, 2007). Spel tussen ouder en kind is goed voor de ouder-kind relatie, omdat ouders leren te kijken vanuit het perspectief van het kind. Hierdoor leren ouders beter te communiceren met hun kind. Daarnaast bevordert samen spelen de relatie doordat ouders hun volle aandacht geven aan hun kinderen (Ginsburg, 2007).

In dit onderzoek staat niet het spel tussen ouder en kind, maar het voorlezen aan kinderen centraal om de ouder-kind relatie te bevorderen en daarmee gedragsproblemen te verminderen. Net als spel, heeft voorlezen een positief effect op de ouder-kind relatie (Lam, Chow-Yeung, Wong, Lau & Tse, 2013). Voorlezen is net als samen spelen een één op één moment tussen ouder en kind, waarbij ouders volle aandacht hebben voor hun kind, een moment van positieve ouder-kind interactie. Daarnaast leren ouders en kind elkaars belevingswereld kennen. Vanuit dit opzicht lijkt het daarom aannemelijk dat voorlezen, net als samen spelen, een positieve invloed heeft op de ouder-kind relatie.

Huidige studie

Het doel van de huidige studie is het onderzoeken van de effecten van voorlezen op gedragsproblemen bij kinderen. Nog niet eerder heeft een onderzoek deze relatie tussen voorlezen en gedragsproblemen onderzocht. Gezien het feit dat voorlezen (net als spel tussen ouder en kind) een positief effect heeft op de ouder-kind relatie én dat deze goede ouder-kind relatie een beschermende factor is voor gedragsproblemen bij kinderen lijkt het een plausibele veronderstelling dat voorlezen een beschermende rol zou kunnen hebben bij de ontwikkeling van gedragsproblemen bij kinderen (Lam e.a., 2013; Ginsburg, 2007). In dit onderzoek wordt gekeken of de ouder-kind relatie een mediërend effect heeft op de relatie tussen het effect van voorlezen op de afname van probleemgedrag bij kinderen. Er wordt verwacht dat voorlezen een positief effect heeft op de ouder-kind relatie, welke mogelijk zorgt voor een afname van probleemgedrag bij kinderen in de basisschoolleeftijd. De hoofdhypothese luidt: “*Het voorlezen van kinderen in de leeftijd 3 tot 8 jaar heeft een positief effect op het verminderen van probleemgedrag bij deze kinderen. Dit effect tussen voorlezen en gedragsproblemen wordt gemedieerd door de verbetering van de ouder-kind relatie als gevolg van het voorlezen van kinderen*”. Voor de dagelijkse praktijk zou het positieve effect van voorlezen op gedragsproblemen erg waardevol zijn, omdat voorlezen dan kan worden ingezet om gedragsproblemen te verminderen en tegelijkertijd de taalontwikkeling te stimuleren. Dit zou een erg laagdrempelige vorm van interventie kunnen zijn, omdat veel ouders al bekend zijn met voorlezen van hun kinderen (Duursma, 2011).

Naast deze hoofdhypothese zullen nog twee andere hypothesen worden onderzocht die een directe relatie onderzoeken. Ten eerste wordt er onderzocht wat het directe effect is van voorlezen op gedragsproblemen bij kinderen. Er wordt verwacht dat voorlezen een positief effect heeft op het verminderen van probleemgedrag bij kinderen in de basisschoolleeftijd. De hypothese luidt dan ook: *“Voorlezen vermindert probleemgedrag bij kinderen in de leeftijd 3 tot 8 jaar”*. Daarnaast zal worden onderzocht of het voorlezen van kinderen in de basisschoolleeftijd een positief effect heeft op de ouder-kind relatie. Op basis van het onderzoek van Lam e.a. (2013) wordt verwacht dat het voorlezen van kinderen de ouder-kind relatie verbetert. Hierbij hoort de volgende hypothese: *“Voorlezen leidt tot verbeteringen in de ouder-kind relatie bij kinderen in de leeftijd 3 tot 8 jaar”*.

Tot slot is het interessant om te onderzoeken of de manier waarop ouders voorlezen invloed heeft op het gedrag van het kind. In dit onderzoek wordt er gekeken naar interactief voorlezen, waarbij ouders het kind actief bij het verhaal betrekken door het kind naar plaatjes te laten kijken, betekenis van woorden te vragen, vragen stellen over het verhaal en het verhaal in verband brengen met het dagelijkse leven van een kind (Wasik & Bond, 2001; Whitehurst e.a., 1988 in Peeters, Tissen, de Moor & Verhoeven, 2008). Zoals eerder beschreven heeft interactief voorlezen een positieve invloed op de taalontwikkeling. Nog niet eerder heeft een studie onderzocht wat de invloed is van interactief voorlezen op het gedrag van kinderen. Stichting Lezen stelt wel dat met name op een interactieve wijze voorlezen, de relatie tussen ouder en kind stimuleert (Duursma, 2011). Op basis hiervan wordt daarom verwacht dat de mate van interactief voorlezen effect heeft op de afname van de gedragsproblemen. De laatste hypothese luidt; *“De afname van gedragsproblemen wordt voorspeld door de mate waarin ouders interactief voorlezen”*.

Methode

Participanten

Aan het onderzoek deden 112 kinderen mee samen met één van hun ouders. Kinderen in de leeftijd drie tot en met acht jaar deden mee aan dit onderzoek. De participanten zijn benaderd via basisscholen, kinderdagverblijven en peuterspeelzalen in de woonomgeving van de onderzoekers (regio Utrecht). Aan de hand van een informatiebrief konden ouders beslissen om deel te nemen aan het onderzoek. Daarnaast zijn er ook ouders benaderd uit het persoonlijke netwerk van de onderzoekers. Ouders konden de onderzoekers een e-mail sturen als ze geïnteresseerd waren in het onderzoek. De informatieoverdracht tussen de onderzoekers en de participanten liep geheel via de e-mail.

De kenmerken van de participanten zijn per conditie beschreven in tabel 1. Opvallend is dat het opleidingsniveau van de ouders in dit onderzoek hoger ligt dan gemiddeld in Nederland (Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2014). Meer dan 60% van alle ouders heeft HBO of WO opleiding afgerond. Uit de onafhankelijke t-testen blijkt dat de twee groepen niet significant verschilden op relevante groepskenmerken (e.g., sekse, leeftijd, opleidingsniveau ouders, kind houdt van lezen), alle p 's > 0.5 . Dit betekende dat de groepen aan het startpunt van het onderzoek gelijk aan elkaar waren, de randomisatie was daarmee succesvol.

Tabel 1. Demografische kenmerken van participanten opgesplitst per conditie.

	Interventiegroep <i>N</i> = 64	Controlegroep <i>N</i> = 48
Sekse kind (% jongens)	54.7%	43.8%
Leeftijd kind	<i>M</i> = 4.79 (<i>SD</i> = 1.46)	<i>M</i> = 5.01 (<i>SD</i> = 1.60)
Houdt van lezen (%)	96.7%	95.8%
<i>Herkomst kind</i>		
Nederlands	98.4%	100%
Anders	1.6%	0%
<i>Herkomst ouder</i>		
Nederlands	87.5%	93.8%
Anders, (binnen Europa)	4.7%	2.1%
Anders, (buiten Europa)	9.6%	4.2%
<i>Opleiding ouders (%)</i>		
Basisonderwijs	1.6%	-
Middelbaar Onderwijs	1.6%	8.3%
Middelbaar Beroeps Onderwijs	25%	41.7%
Hoger Beroepsonderwijs	46.9%	33.3%
Wetenschappelijk Onderwijs	25%	12.5%

Procedure

De participanten zijn willekeurig toegewezen aan de interventieconditie ($N = 64$) of aan de controleconditie ($N = 48$). Alle communicatie tussen de onderzoekers en de participanten verliep via e-mail. Ouders ontvingen de hyperlink naar de digitale vragenlijst ook via e-mail. Beide groepen waren niet op de hoogte van het exacte doel van het onderzoek. Ouders wisten wel dat er werd gekeken naar het effect van voorlezen op het gedrag van kinderen, maar zij waren niet op de hoogte dat er specifiek werd gekeken naar de ouder-kind relatie en naar

gedragsproblemen. Voorafgaand aan het onderzoek vulden alle participanten dezelfde vragenlijst in (voormeting). Doordat de procedures van beide groepen verschillend zijn verlopen worden ze apart beschreven.

Interventiegroep. Na het invullen van de eerste vragenlijst kregen de ouders in de interventiegroep een voorleesmap thuis gestuurd, met daarin verhalen geschikt voor de leeftijd van hun kind. Gedurende vier weken lazen zij hun kinderen wekelijks vier keer tien minuten extra voor. Dat zijn 10 minuten bovenop wat ouders mogelijk al gewend zijn om te doen. Veel ouders (in beide groepen) waren al gewend om voor te lezen ($M = 25,25$ keer per maand, $SD = 13.5$). Na vier weken vulde deze groep weer een vragenlijst in (nameting).

Controlegroep. Er is gewerkt met een wachtlijst controlegroep, om zo alle ouders de gelegenheid te bieden om aan de interventie mee te doen. Na het invullen van de eerste vragenlijst werden de participanten in de controlegroep verteld dat zij nog vier weken moesten wachten tot ze konden starten met voorlezen, vanwege grote belangstelling voor het onderzoek. Vier weken na het invullen van de eerste vragenlijst (voormeting) vulden de participanten uit de controlegroep nogmaals dezelfde vragenlijst in (nameting) en daarna startten zij met vier weken voorlezen. Hiervoor gold hetzelfde protocol als bij de interventiegroep. In dit onderzoek werd van de controlegroep alleen de data van de eerste twee metingen meegenomen.

Tussen de voor- en nameting zijn 22 participanten uitgevallen. Een aantal heeft de vragenlijst niet ingevuld, bij een aantal is het vier weken voorlezen niet gelukt en bij een aantal is de reden niet bekend.

Stimulusmateriaal. De voorleesmap met verhalen werd gebruikt als stimulusmateriaal. De verhalen voor de kinderen waren afgestemd op de juiste leeftijd van het kind, zodat de verhalen pasten bij de belevingswereld van een kind. Er werd onderscheid gemaakt in de leeftijdscategorie drie tot en met vijf jaar en de leeftijdscategorie zes tot en met acht jaar. Gemiddeld duurden de verhalen vijf minuten. Aan deze voorleesmap was ook een instructiebrief toegevoegd waar in stond hoe vaak en hoe lang ouders moesten voorlezen, hoe de procedure van het onderzoek zou verlopen en een aantal tips voor tijdens het voorlezen om er zo voor te zorgen dat alle ouders zich zoveel mogelijk op een zelfde manier zouden voorlezen. De voorleestips die ouders ontvingen waren gebaseerd op de voorleestips zoals opgesteld door Stichting Lezen (Stichting Lezen, 2013).

Meetinstrumenten

Ouder-kind relatie. De vragenlijst die de ouder-kind relatie meet, was een samengestelde lijst die bestond uit de 23 vragen. Negen vragen waren afkomstig van de schaal “responsiviteit” van de GezinsVragenLijst (GVL; Ploeg, van der & Scholte, 2008). De GVL was een vragenlijst waarmee de kwaliteit van gezins- en opvoedingsomstandigheden van kinderen in de leeftijd van vier tot en met 18 jaar konden worden bepaald. De GVL meet de relaties tussen ouders en kind, tussen de ouders onderling en tussen het gezin en haar omgeving. De schaal “responsiviteit” van de GVL meet de opvoedingsrelatie van de ouders met het kind (van der Ploeg & Scholte, 2008). De COTAN heeft de psychometrische kwaliteiten van de GVL op alle onderdelen als goed beoordeeld (Evers, Braak, Frima, & Vliet-Mulder, 2008). De overige 14 vragen over de ouder-kind relatie zijn speciaal voor dit onderzoek opgesteld (zie bijlage 1). Op alle vragen konden de ouders op een 5-punt Likert-schaal (van volledig oneens tot volledig eens) aangeven of ze het met de stelling eens waren of niet (zie bijlage 1).

Gedragsproblemen. Gedragsproblemen worden gezien als gedragingen die ongewenst zijn en voor anderen storend zijn. Voorbeelden van gedragsproblemen zijn driftbuien en woedeaanvallen bij jonge kinderen, agressief gedrag, pesten en delinquent gedrag (Nederlands Jeugd Instituut, 2014). Om informatie te krijgen over het probleemgedrag van de kinderen is er gebruik gemaakt van de Eyberg Gedragsvragenlijst voor Kinderen (ECBI; Eyberg, & Pincus, 1999). De ECBI is een vragenlijst die gedragsproblemen bij kinderen in de leeftijd 2 tot 16 jaar meet. De ECBI bestond uit 36 items waarbij ouders moeten aangeven op een 7-punt Likert schaal in welke mate bepaald gedrag voorkomt bij hun kind. Daarnaast moesten ouders aangeven of zij dit gedrag van hun kind als een probleem ervaren of niet. Uit een aantal studies komt naar voren dat de betrouwbaarheid en de validiteit van de ECBI voldoende zijn (e.g., Boggs e.a., 1990; Eyberg & Pincus, 1999; Rich & Eyberg, 2001).

Interactief voorlezen. Er zijn vier vragen opgesteld om de mate van interactief voorlezen te meten. Deze vragen zijn speciaal voor dit onderzoek opgesteld (zie bijlage 2) en zijn gebaseerd op een aantal kenmerken van interactief voorlezen zoals beschreven in een onderzoeks-publicatie van Stichting Lezen (Duursma, 2011).

Design

Allereerst wordt er een onafhankelijke t-test uitgevoerd om te controleren of beide groepen bij de voormeting gelijk zijn wat betreft gedragsproblemen en de ouder-kind relatie. Daarnaast wordt het effect van de onafhankelijke variabele “voorlezen” op de afhankelijk variabele

“gedragsproblemen” onderzocht. Vervolgens wordt het effect van de onafhankelijke variabele “voorlezen” op de afhankelijke variabele “ouder-kind relatie” onderzocht. Voor beide directe relaties worden General Linear Model Repeated Measures wordt uitgevoerd, De analyse van de vragenlijsten is uitgevoerd met behulp van het programma Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) versie 20.

Als uit de analyse naar voren komt dat beide directe relaties significant zijn, dan wordt er een regressie-analyse uitgevoerd om het mediërende effect van de ouder-kind relatie op het effect van voorlezen op gedragsproblemen te meten. De onafhankelijke variabele is de experimentele conditie (voorlezen vs. niet-voorlezen), deze is gecodeerd in dummievariabelen. De afhankelijke variabele was de mate van gedragsproblemen en de mediërende factor is de ouder-kind relatie.

Tot slot wordt er een regressie-analyse uitgevoerd om te onderzoeken of de mate van interactief voorlezen invloed heeft op de afname van gedragsproblemen tussen de voor- en nameting. Hierbij is de afhankelijke variabele de verschilscore van gedragsproblemen tussen de voor- en nameting (nameting-voormeting). De onafhankelijke variabele is de mate van interactief voorlezen van de ouders in de interventiegroep.

Resultaten

1. *Preliminare analyses*

De scores van de participanten op de vragen die “gedragsproblemen” en de “ouder-kind relatie” meten waren beide normaal verdeeld. Eén participant scoorde opvallend laag op de schaal “ouder-kind relatie”. Deze score werd als uitschieter beschouwd en werd daarom niet meegenomen in de data-analyse.

Een onafhankelijke t-test is uitgevoerd om te testen of de twee groepen bij de voormeting gelijk zijn wat betreft gedragsproblemen en de ouder-kind relatie. De analyses zijn getoetst met een significantieniveau van .05. De gedragsproblemen van de interventiegroep verschilden bij de voormeting niet van controlegroep. Ook verschilden beide groepen bij de voormeting niet van elkaar wat betreft de ouder-kind relatie. Zie tabel 2.

2. *Primaire analyses*

Gedragsproblemen. Wat betreft het effect van voorlezen op de gedragsproblemen werd verwacht dat het voorlezen van kinderen een positief effect heeft op het verminderen van probleemgedrag. Dat betekende dat er werd verwacht dat de gemiddelde score op gedragsproblemen in de nameting significant lager zou zijn dan de score op de voormeting én

dat de verschillen in scores tussen voor- en nameting van de interventiegroep significant lager was dan de verschillen in scores van de controlegroep. De gemiddelde scores en standaardafwijkingen zijn per conditie weergegeven in tabel 2. Zoals gepresenteerd in de tabel was er tussen de voor- en nameting een kleine afname te zien wat betreft gedragsproblemen in de interventiegroep. Dit verschil was echter niet significant, $F(1, 63) = .30, p < .05$. Daarnaast was er ook een kleine afname te zien tussen de voor- en nameting in de controle conditie. Ook deze afname was niet significant, $F(1, 47) = .75, p > .05$. Als er wordt gekeken naar de verschillen tussen de beide groepen, dan kan gesteld worden dat de afname in scores van de interventiegroep niet significant verschilde van de afname in scores van de controlegroep, $F(1, 110) = 1.15, p > .05$. Uit deze analyses kwam dus naar voren dat het voorlezen van kinderen geen effect had op het verminderen van gedragsproblemen. De resultaten bevestigen de hypothese niet. Daarnaast is er onderzocht of er verschillen zijn tussen de voor- en nameting in de mate waarin ouders het gedrag van hun kind als problematisch ervoeren. Uit de analyse kwam naar voren dat er in beide groepen een afname te zien was in de mate waarin ouders het gedrag van hun kinderen als problematisch ervoeren. Het verschil in afname in ervaring van probleemgedrag tussen de voor- en nameting, tussen de beide groepen was niet significant, $F(1, 110) = 1.71, p > .05$. Uit dit onderzoek kwam er dus geen verschil tussen de voor- en nameting en tussen de groepen naar voren in de mate waarin ouders het gedrag van hun kind als problematisch ervoeren.

Tabel 2. Gemiddelde scores voor gedragsproblemen en ouder-kind relatie opgesplitst per conditie.

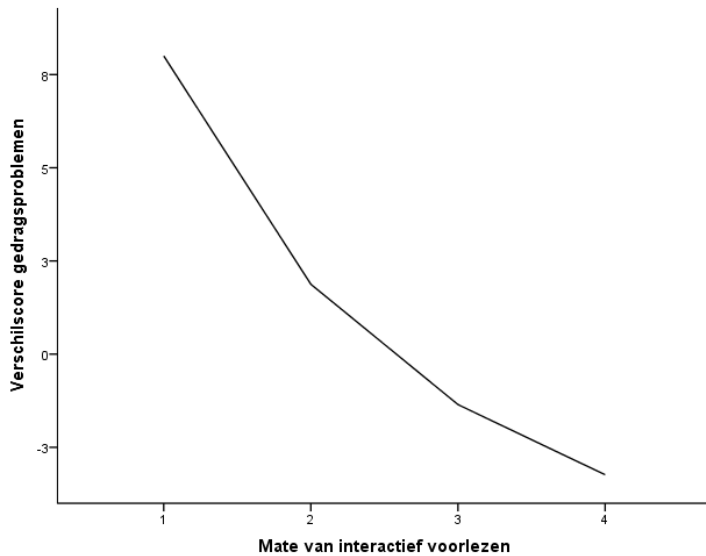
	Interventie-conditie			Controle-conditie		
	Voormeting	Nameting	Verschil-score	Voormeting	Nameting	Verschil-score
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>
Gedragsproblemen	96.16 (16.21)	95.44 (16.42)	-.72 (10.55)	99.46 (23.19)	97.63 (21.80)	-1.83 (14.65)
Ervaren gedragsproblemen	5.47 (4.95)	4.59 (5.70)	-.88 (3.58)	6.42 (6.31)	4.54 (4.99)	-1.88 (4.51)
Ouder-kind relatie	103.09 (6.08)	102.33 (9.45)	-.77 (8.20)	102.52 (5.10)	100.46 (9.69)	-2.06 (8.45)

Noot. De verschillscore = de gemiddelde score op de nameting – de gemiddelde score op de voormeting.

Ouder-kind relatie. Wat betreft de directe relatie tussen voorlezen en ouder-kind relatie werd verwacht dat het voorlezen van kinderen in de basisschoolleeftijd een positief effect zou hebben op de ouder-kind relatie. Dit betekende dat er ten eerste werd verwacht dat de voormeting-score van de interventiegroep op de ouder-kind relatie significant toeneemt bij de nameting. Ten tweede werd er verwacht dat de verschillen in scores tussen de voor- en nameting van de interventieconditie significant hoger waren dan de verschillen in scores van de conditiegroep. Zoals valt af te lezen in tabel was de ouder-kind relatie, tegen de verwachting in, afgenomen in zowel de interventieconditie ($M = -.77$, $SD = 8.20$) als controleconditie ($M = -2.06$, $SD = 8.45$). Het verschil tussen de voor- en nameting voor de interventiegroep was niet significant, $F(1, 63)$, $.55$, $p > .05$. Ook is er tussen de voor- en nameting een afname te zien in de score van de controlegroep, ook dit verschil is niet significant, $F(1, 47)$, 2.86 , $p > .05$, Cohen's $D = .05$. De afname van de ouder-kind relatie in de interventiegroep verschilt niet significant van de afname van de ouder-kind relatie van de controlegroep, $F(1, 110) = .67$, $p > .05$. Uit de analyses van dit onderzoek kwam dus naar voren dat het voorlezen van kinderen geen positief effect heeft op de ouder-kind relatie. De resultaten bevestigen de hypothese niet.

Mediatie. Er werd verwacht dat de verbetering in de ouder-kind relatie een mediërend effect had op het positieve effect van voorlezen op de verminderen van gedragsproblemen. Dit effect kon niet worden berekend, doordat zowel het effect van voorlezen op gedragsproblemen niet significant was als het effect van voorlezen op de verbetering van de ouder-kind relatie niet significant was. De hypothese wordt niet aangenomen.

Moderatie. Tot slot werd er onderzocht of de mate waarin ouders aangeven interactief voor te lezen invloed heeft op de mate waarin kinderen gedragsproblemen laten zien. Er werd verwacht dat wanneer de mate van interactief voorlezen toeneemt, de gedragsproblemen bij de kinderen afneemt. Uit de regressie-analyse bleek dat interactief voorlezen een significante voorspeller was van de afname van gedragsproblemen tussen de voor- en nameting, ($\beta = -3.350$, $p < .05$). De waarde van R^2 was $.072$, dat betekende dat interactief voorlezen 7.2% van de variantie in de afname van gedragsproblemen voorspelde. Dit resultaat betekende dat gedragsproblemen meer afnamen als ouders meer interactief voorlezen. De resultaten bevestigen de hypothese.

Figuur 1. Ouders in de interventiegroep die meer interactief voorlezen, lieten een grotere afname zien in gedragsproblemen tussen de voor- en nameting (verschilscore).

Discussie

In dit onderzoek stond de vraag centraal of voorlezen, naast het positieve effect op de taalontwikkeling, ook een positieve invloed heeft op het gedrag van kinderen. Hierbij werd er specifiek gekeken of de ouder-kind relatie een mediërend effect heeft op de relatie tussen het effect van voorlezen op de afname van probleemgedrag bij kinderen. Niet eerder werd de invloed van voorlezen op de afname van gedragsproblemen onderzocht.

Er werd verwacht dat voorlezen een positief effect had op de ouder-kind relatie, welke mogelijk zorgde voor een afname van probleemgedrag bij kinderen in de basisschoolleeftijd. Om dit te onderzoeken werd er eerst gekeken naar de twee directe relaties; de invloed van voorlezen op de ouder-kind relatie én de invloed van voorlezen op gedragsproblemen. Uit de resultaten van dit onderzoek kwam echter naar voren dat voorlezen niet bijdroeg aan het verbeteren van de relatie tussen ouder en kind. Dit resultaat sloot niet aan bij eerder onderzoek van Lam e.a. (2013) die in hun onderzoek vonden dat het voorlezen van kinderen wél een positief effect heeft op de ouder-kind relatie. Er waren wel enkele verschillen tussen dit onderzoek en het onderzoek van Lam e.a. (2013). In het onderzoek van Lam e.a. (2013) lazen ouders, geen vier weken zoals in dit onderzoek, maar zeven weken aan hun kinderen voor. Ook werden ouders hierbij ondersteund door een coach, die de ouders feedback gaven en ondersteunen tijdens het voorlezen. Mogelijk zorgden de verschillen tussen dit onderzoek en het onderzoek van Lam e.a. (2013) voor andere onderzoeksresultaten. Uit dit onderzoek kwam ook naar voren dat voorlezen geen significante invloed had op de afname van gedragsproblemen. Ondanks het feit dat er niet eerder onderzoek naar het effect van voorlezen

op gedragsproblemen gedaan is, kwam dit resultaat niet overeen met wat er werd verwacht op basis van de theorie. Er kan geconcludeerd worden dat uit dit onderzoek blijkt dat voorlezen niet significant bijdraagt aan een verbetering van de ouder-kind relatie en dat voorlezen ook niet significant bijdraagt aan het verminderen van gedragsproblemen bij kinderen.

Een belangrijke bevinding van dit onderzoek was dat de mate waarin ouders interactief voorlezen een voorspeller was van de afname van gedragsproblemen. Met andere woorden, in dit onderzoek was er een grotere afname van gedragsproblemen te zien tussen de voor- en nameting bij ouders die interactief voorlezen dan bij ouders die niet interactief voorlezen. Enige voorzichtigheid bij het interpreteren van dit resultaat is noodzakelijk, omdat de mate van interactief voorlezen slechts gebaseerd was op vier vragen, terwijl het begrip interactief voorlezen heel breed is. In vervolgonderzoek zouden hier meer en uitgebreidere vragen over gesteld moeten worden. Daarnaast bleek interactief voorlezen slechts voor 7% bij te dragen aan het voorspellen van de afname van gedragsproblemen en zouden er daarom diverse andere factoren mee kunnen spelen waar hier niet naar gekeken is.

Er is een aantal mogelijke verklaringen te noemen waarom er in dit onderzoek geen effect is gevonden van voorlezen op de ouder-kind relatie en op de afname van gedragsproblemen. Ten eerste gaf 40% van de participanten in de vragenlijst aan dat het niet gelukt was om vier weken lang, vier keer per week extra voor te lezen aan hun kinderen. Ouders gaven hier verschillende redenen voor; sommige vonden 4 keer per week achteraf gezien te veel, andere ouders hadden andere verplichtingen en weer anderen waren op vakantie of hadden veel verjaardagen. Als bijna de helft van de ouders aangaf dat het voorlezen (interventie) niet gelukt was, dan lijkt dit een plausibele reden waarom de interventie (voorlezen) niet het gewenste effect heeft gehad. Een tweede verklaring heeft te maken met het feit dat de ouders in de steekproef al gewend waren om voor te lezen. Gemiddeld lazen de ouders normaal al 25.5 keer per maand voor, dat is ongeveer zes dagen per week. Het is mogelijk dat de interventie wel het gewenste effect heeft bij een steekproef waarvan de ouders minder gewend zijn om veel voor te lezen.

Tevens is dit onderzoek uitgevoerd bij kinderen die bij aanvang van het onderzoek maar weinig gedragsproblemen hadden ($M = 2.7$ op een schaal van 1 tot 7). Het is lastig om een afname te zien in gedragsproblemen bij de nameting, aangezien de mate van gedragsproblemen van de kinderen in dit onderzoek bij aanvang al heel laag was. Ditzelfde gold voor de ouder-kind relatie. In deze steekproef was bij de voormeting de ouder-kind relatie al goed ($M = 4.5$ op een schaal van 1 tot 5). Als de ouder-kind relatie bij aanvang al zo goed was, is het lastig om hierin nog een significante vooruitgang te meten.

Sterke punten en beperkingen

Zoals elk onderzoek had dit onderzoek sterke punten en beperkingen. Een sterk punt van dit onderzoek was de vernieuwende invalshoek. Niet eerder heeft een onderzoek zich gericht op de positieve bijeffecten van voorlezen, welke voor de dagelijkse praktijk erg waardevol zouden kunnen zijn. Voorlezen zou kunnen worden ingezet om gedragsproblemen te verminderen en tegelijkertijd de taalontwikkeling te stimuleren. Dit is een goedkope preventiemethode die erg laagdrempelig is, omdat veel ouders al bekend zijn met voorlezen van hun kinderen (Duursma, 2011). Hoewel uit dit onderzoek het effect van voorlezen op de vermindering van gedragsproblemen niet naar voren kwam, zou er wel een effect gevonden kunnen worden als de interventie bijvoorbeeld voor een langere periode wordt ingezet, er meer gebruik gemaakt wordt van het interactieve aspect van voorlezen en er iets meer tussentijdse begeleiding wordt geboden om te zorgen dat ouders het lezen volhouden. Hier wordt verder op ingegaan bij de aanbevelingen voor vervolgonderzoek. Een ander sterk punt is dat een groot deel (30%) van de ouders in de interventieconditie wel aangaf dat ze verandering hebben waargenomen in het gedrag van hun kind. Ondanks dat uit de analyses niet naar voren komt dat het gedrag van de kinderen significant verandert, lijken ouders dus wel een verandering te hebben gezien. Tot slot is de bevinding dat de mate van interactief voorlezen de afname in gedragsproblemen voorspelt hoopvol. Voornamelijk omdat interactief voorlezen meer lijkt in te spelen op het bevorderen van positieve ouder-kind interacties.

Echter, er is ook een aantal beperkingen van dit onderzoek te noemen. Ten eerste richtte dit onderzoek zich op een populatie ouders die al gewend was om veel voor te lezen aan hun kinderen, waardoor er mogelijk minder snel een effect van voorlezen werd gevonden. Een andere factor die hiermee samenhangt, is het (hoge) opleidingsniveau van ouders, meer dan de helft van de ouders (60.7%) had een HBO of WO opleiding afgerond. Het blijkt dat het opleidingsniveau van ouders samenhangt met de voorleesfrequentie (Duursma, 2008). Het is mogelijk dat er wel een effect van voorlezen op de afname van gedragsproblemen wordt gevonden bij ouders die minder hoogopgeleid zijn en zodoende (waarschijnlijk) ook minder gewend zijn om hun kinderen voor te lezen.

Daarnaast waren er relatief veel uitvallers in dit onderzoek. Tussen de voor- en nameting zijn 18 participanten (14%) uitgevallen en daarnaast gaf 40% van de overgebleven 112 participanten aan dat het niet gelukt was om gedurende vier weken, vier keer extra voor te lezen aan hun kind. Bij zo'n hoog uitvalpercentage is het mogelijk dat de steekproef door het uitvallen van deze participanten niet meer representatief is. De resultaten zijn hierdoor minder betrouwbaar.

Tot slot was de duur van de interventie discutabel. Vanwege beperkte tijd om het onderzoek uit te voeren, was er besloten om de interventie vier weken te laten duren. Echter, het is mogelijk dat de interventie pas effectief is als ouders voor een langere periode dan vier weken voorlezen.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Ondanks dat er uit dit onderzoek niet naar voren kwam dat voorlezen een positief effect had op gedragsproblemen, lijkt het toch (zoals eerder beschreven) waardevol voor de dagelijkse praktijk om een vervolgonderzoek te doen, welke ook het effect van (interactief) voorlezen meet op de vermindering van gedragsproblemen. Immers, dat het effect niet werd gevonden in dit onderzoek betekent niet dat het effect er niet is. Mogelijk komt er wel een effect naar voren als in een verder onderzoek een aantal aanpassingen worden gedaan aan de huidige onderzoeksopzet.

Ten eerste zou de duur van de interventie kunnen worden verlengd. In dit onderzoek hebben ouders gedurende vier weken, vier dagen per week extra voorgelezen. Echter in het onderzoek van Lam e.a. (2013), waar wel een positief effect van voorlezen op de ouder-kind relatie werd gevonden, hebben ouders gedurende zeven weken (vier keer per week 10-15 minuten met een training vooraf en onder leiding van een coach) voorgelezen. Voor vervolgonderzoek is het daarom aan te raden om de interventieperiode minimaal zeven weken te laten duren. Als de ouders langer gaan voorlezen kan het zijn dat de interventie wel een positief effect laat zien.

Ten tweede moet er in toekomstig onderzoek worden voorkomen dat er veel participanten, zoals in dit onderzoek, uitvallen tussen de voor- en nameting. Een mogelijke oplossing is dat ouders meer begeleid en ondersteund worden tijdens de interventie. Dit wordt bijvoorbeeld ook gedaan bij de effectieve oudertraining Incredible Years, waarbij ouders onderling wekelijks telefonisch contact hebben met een andere ouder, daarnaast hebben de deelnemende ouders ook regelmatig telefonisch contact met de therapeut om zo de ouders te ondersteunen (Zwicker, 2011). Door ouders te ondersteunen tijdens de interventie voelen ze zich wellicht meer betrokken bij het onderzoek, kunnen oplossingen voor eventuele problemen worden besproken en zal de ouder daarom mogelijk minder snel stoppen met het onderzoek. Voor dit onderzoek zou het kunnen betekenen dat de onderzoekers contact opnemen met de ouders nadat zij op de helft zijn van het voorlezen. Er kan worden gevraagd of alles goed verloopt met het voorlezen, wat de ervaringen tot nu toe zijn en of de onderzoeker de ouder en het kind ergens mee kunnen helpen.

Tevens zou vervolgonderzoek zich meer moeten richten op het interactief voorlezen, omdat uit dit onderzoek naar voren kwam dat de mate van interactief voorlezen de afname van gedragsproblemen kan voorspellen. Om ouders meer interactief voor te laten lezen, zouden ouders in de interventieconditie voorafgaand aan de interventie een bijeenkomst kunnen bijwonen, die gericht is op het aanleren van vaardigheden die belangrijk zijn voor interactief voorlezen. Interactief voorlezen lijkt niet alleen een voorspeller van de afname van gedragsproblemen, maar het stimuleert ook de taalontwikkeling bij kinderen (Dickinson, 2001, zoals geciteerd in McGee & Schickedanz, 2007). Hiermee wordt zodoende een zeer gunstige situatie gecreëerd; door interactief voorlezen wordt de taalontwikkeling van het kind bevorderd en het heeft mogelijk een positief effect op de vermindering van gedragsproblemen.

Tot slot is het ook interessant om in verder onderzoek een andere populatie aan te spreken. Onderzoeken naar effectiviteit van behandelingen van gedragsproblemen laat zien dat de behandeling het meeste effect heeft bij klinische steekproeven, dus kinderen die klinische gedragsproblemen vertonen (Weisz, Sandler, Durlak & Anton, 2005). Dus hoe meer gedragsproblemen een kind vertoont hoe hoger de kans dat de interventie effectief is. Verder onderzoek zou zich dus kunnen richten op een steekproef met kinderen die een hoge mate van gedragsproblemen vertonen. Daarnaast zou er ook gekeken worden naar de sociaal economische status van de ouders. Het opleidingsniveau lijkt samen te hangen met de leesfrequentie van ouders (Duursma, 2011). Het lijkt waarschijnlijk dat hoe minder ouders gewend zijn om voor te lezen, hoe sneller een mogelijk effect van voorlezen wordt gevonden. Verder onderzoek zou zich kunnen richten op lager opgeleide ouders, die niet gewend zijn om hun kinderen voor te lezen of op een groep kinderen die veel gedragsproblemen laten zien.

Al met al kan geconcludeerd worden dat verder onderzoek nieuwe inzichten kan bieden voor de ontwikkeling van kinderen in het dagelijks leven.

Referenties

- Aced-Molina, R. (2012). *A Review of Literature Supporting the Parenting by Connection Approach*. Verkregen op 21, maart, 2014 van <http://www.handinhandparenting.org/wp-content/uploads/2013/08/Full-Lit-Review-2012.pdf>
- Bus, A.G., & IJzendoorn, M.H. (1992). Hoe maken moeders van driejarigen een nieuw verhaal begrijpelijk? Invloed van ervaring, milieu en gehechtheid. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 8(6), 350-362.
- Bus, A.G. (2003). *Social-emotional requisites for learning to read*: In: van Kleeck, A., Stahl, S.A. & Bauer, E.B. (Ed.). *On reading books to children: Parents and teachers* (pp.3-15). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Boggs, S. R., Eyberg, S. M., & Reynolds, L. A. (1990). Concurrent validity of the Eyberg Child Behavior Inventory. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19, 75–78. doi: 10.1207/s15374424jccp1901_9
- DeBaryshe, B.D. (1993). Joint picture-book reading correlates of early oral language skill. *Journal of Child Language*, 20, 455-461. doi: 10.1037/0012-1649.24.4.552
- De Leescoalitie. (2013). *De Leescoalitie*. Verkregen op 18, maart, 2014 van <http://jaarvanhetvoorlezen.nl/leescoalitie/>
- Duursma, E. (2011). *Voorlezen in gezinnen in Nederland*. Amsterdam: Stichting Lezen
- Eibers, E. (1991). The development of competence and its social context. *Educational Psychology Review*, 3, 73-94. doi:10.1007/BF01417919
- Evers, A., Braak, M.S.L., Frima, R.M., & Vliet-Mulder, J.C. van (2008). *COTAN Documentatie*. Amsterdam: Boom test uitgevers.
- Eyberg, S. M., & Pincus, D. (1999). *Eyberg child behavior inventory & sutter-eyberg student behavior inventory – revised*. *Psychological Assessment Resources*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Fletcher, K.L. & Reese, E. (2005). Picture book reading with young children: a conceptual framework. *Developmental Review*, 25, 64-103. doi: 10.1016/j.dr.2004.08.009.
- Ginsburg, K. R. (2007). The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds. *Pediatrics*, 119(1), 182-191. doi: 10.1542/peds.2011-2953
- Lam, S.F., Chow-Yeung, K., Wong, B.P., Lau, K.K., & Tse, S.I. (2013). Involving parents in paired reading with preschoolers: Results from a randomized controlled trial. *Contemporary Educational Psychology*, 38(2), 126-135. doi: 10.1016/j.cedpsych.2012.12.003
- Mathijssen, M., Bus, A. G., Korsten, F. W., Verboord, M., de Voogd, C., & Vaessens, T. (2006). *Leescultuur onder vuur*. Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.
- McGee, L. M., & Schickedanz, J. A. (2007). Repeated interactive read-alouds in preschool and kindergarten. *The Reading Teacher*, 60, 742-751. doi:10.1598/RT.60.8.4
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Onderwijs. (2014). *Opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking*. Verkregen op 5, juni, 2014 van http://www.trendsinbeeld.minocw.nl/grafieken/3_1_2_31.php
- Nederlands Jeugd Instituut (2014). *Definitie gedragsproblemen*. Verkregen op 11, april, 2014 van <http://nji.nl/Gedragsproblemen-Probleemschets-Definitie>

- Ninio, A. (1983). Joint bookreading as a multiple vocabulary acquisition device. *Developmental Psychology, 19*, 445-451.
- Patrick, M. R., Snyder, J., Schrepferman, L. M., & Snyder, J. (2005). The joint contribution of early parental warmth, communication and tracking, and early child conduct problems on monitoring in late childhood. *Child Development, 76*(5), 999-1014. doi: 10.1111/j.1467-8624.2005.00893.x
- Peeters, M., Tissen, M., de Moor, J. M. H., & Verhoeven, L. (2008). De actieve betrokkenheid van kinderen met cerebrale parese bij het voorlezen. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 47*, 299-311.
- Pellegrini, A. D., Brody, G. H., & Sigel, I. E. (1985). Parents' book-reading habits with their children. *Journal of Educational Psychology, 77*, 332-340. doi: 10.1037/0022-0663.77.3.332
- Ploeg, J.D. van der & Scholte, E.M. (2008). *Handleiding Gezinsvragenlijst (GVL)*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Rich, B. A., & Eyberg, S. M. (2001). Accuracy of assessment: the discriminative and predictive power of the Eyberg Child Behavior Inventory. *Ambulatory Child Health, 7*, 249-257. doi: 10.1046/j.1467-0658.2001.00141.x
- Roskam, I., Meunier, J. C., & Stievenart, M. (2011). Parent attachment, childrearing behavior, and child attachment: Mediated effects predicting preschoolers' externalizing behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology, 32*(4), 170-179. doi: 10.1016/j.appdev.2011.03.003
- Sénéchal, M., LeFevre, J.A., & Hudson, E. (1996). Knowledge of storybook as a predictor of young children's vocabulary. *Journal of Educational Psychology, 88*, 520-536. doi: 10.1037/0022-0663.88.3.520
- Stichting Voorlezen. (2013). Tips voor het Voorlezen. Verkregen op 12, februari, 2014 van <http://www.nationalevoorleesdagen.nl/voorleestips.html>
- Wasik, B. A., & Bond, M. A. (2001). Beyond the Pages of a Book: Interactive book reading and language development in preschool classrooms. *Journal of Educational Psychology, 93*, 243-250. doi: 10.1037/0022-0663.93.2.243
- Webster-Stratton, C. (2001). *The Incredible Years. Parents and Children Videotape Series. A parenting course (BASIC)*. Seattle, WA: Incredible Years.
- Weisz, J.R., Sandler, I.N., Durlak, J.A., & Anton, B.S. (2005). Promoting and protecting youth mental health through evidence-based prevention and treatment. *American Psychologist, 60*, 628-648. doi: 10.1037/0003-066X.60.6.628
- Whitehurst, G.J., Falco, F.L., Lonigan, C.J., Fischel, J.E., DeBarsyshe, B.D., Valdez-Menchaca, M.C., & Caulfield, M. (1988). Accelerating language development through picture book reading. *Developmental Psychology, 24*, 552-559. doi: 10.1037/0012-1649.24.4.552
- Whitehurst, G.J. (1994). A Picture Book Reading Intervention in Day Care and Home for Children from Low-Income Families. *Developmental Psychology, 30*(5), 679-89. doi: 10.1037/0012-1649.30.5.679
- Zwikker, M. (2011). *Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Incredible Years (Basis)'*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Verkregen op 20, december, 2013 van

[http://nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugd-interventies/Incredible-Years-\(Basis\)](http://nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugd-interventies/Incredible-Years-(Basis))

Bijlagen

Bijlage 1. Ouder-kind relatie: Eigen vragen

- 1) Mijn kind komt naar mij toe als er iets is
- 2) Ik prijs mijn kind als hij/zij iets goed doet
- 3) Ik heb plezier met mijn kind
- 4) Ik vind het leuk om iets samen met mijn kind te doen
- 5) Mijn kind komt naar me toe om met me te knuffelen
- 6) Mijn kind vindt het leuk om iets samen met mij toe doen
- 7) Mijn kind zegt lieve dingen tegen mij
- 8) Ik zeg lieve dingen tegen mijn kind
- 9) Ik word boos op mijn kind
- 10) Mijn kind wordt boos op mij
- 11) Ik schreeuw tegen mijn kind
- 12) Mijn kind schreeuwt tegen mij
- 13) Ik heb veel geduld met mijn kind
- 14) Ik geef mijn kind vaak zijn zin om van het gezeur af te zijn

Antwoordmogelijkheden:

- 1 = Volledig oneens
- 2 = Tamelijk oneens
- 3 = Eens/oneens
- 4 = Tamelijk eens
- 5 = Volledig eens

Bijlage 2: Vragen interactief voorlezen

1. Stelde u vóór het lezen vragen over waar de tekst mogelijk over zou kunnen gaan?

* Ja

HET EFFECT VAN VOORLEZEN OP GEDRAGSPROBLEMEN.

* Nee

2. Stelde u tijdens het voorlezen vragen over het verhaal?

* Ja

* Nee

3. Stelde u vragen over de plaatjes bij tekst?

* Ja

* Nee

4. Legde u tijdens het voorlezen moeilijke woorden of begrippen uit of stond u stil bij bepaalde zinnen?

* Ja

* Nee